

18. ABRAHAM, W. (1937) Uzupełniony katalog dawnych łacińskich biskupów kijowskich. *Collectanea Theologica*. №18/1-2. Pp. 413-426.
19. BARONII, C. (1874) *Annales Ecclesiastici denuo excuti et ad nostra usque tempora perducti ab Augustino Thienier ejusdem congregationis presbytero, sanctorum tabulariorum Vaticani praefecto, etc.* Barri-Ducis: Ludovicus Guérin, eqles S. Silvestri.
20. FIJAŁEK, J.; SEMKOWICZ, W. (1932) *Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseos Vilnensis*. Kraków: nakł. Polskiej Akademii Umiejętności.
21. DAVIES, N. (2007) *Boże igrzysko. Historia Polski*. Kraków: Znak.
22. BETTENS, H. (ed.) (1967) *Documents of the Christian Church*. London: Oxford University Press.
23. DVORNIK, F. (1962) *The Slavs in European History and Civilization*. New Brunswick-New Jersey: Rutgers University Press.
24. ECHEVARRIA, A. (1999) *The Fortress of Faith: The Attitude Towards Muslims in Fifteenth Century Spain*. Leiden-Boston-Köln: Brill.
25. ESCH, A. (1998) Überweisungen an die Apostolische Kammer aus den diözesen des Reiches unter einschaltung italienischer und deutscher kaufleute und bankers. *Regesten der vatikanischen Archivalien 1431-1475. Quellen und Forschungen aus italienischen Bibliotheken und Archiven*. Bd. 78. S. 262-387.
26. F6-34. Indulgence of Pope Nicholas V. [Online]. Available from: http://www.mab.lt/pergamentai/Kolekcija/Pergamentas_En93f1.html?txtSign=F6-34.
27. FRENZ, Th. (N.d.) *Repertorium Officiorum Romanae Curiae. Conspectus cognominum. Racaneto (de)*. [Online]. Available from: http://www.phil.uni-passau.de/fileadmin/dokumente/lehrstuehle/frenz/-RORC/conspectus_cognominum.pdf.
28. GÓRSKI, K. (1990) *Papiestwo w Rzymie*. Kraków: Znak.
29. GUALDO, G. (N.d.) *Pietro da Noceto e l'evoluzione della Segreteria papale al tempo di Niccolò V (1447-1455)*. [Online]. Available from: <http://books.openedition.org/efr/1238?lang=it>.
30. KALLIMACH, F.B. (1909) *Życie i obyczaje Grzegorza z Sanoka, arcybiskupa lwowskiego*. Lwów: staraniem "Kółka filologicznego".
31. KOZIEJ, J. (1993) Grzegorz z Sanoka. In: Jan Walkusz, red. *Encyklopedia katolicka*. T. 6. Lublin: KUL. S. 351-352.
32. PARMEGGIANI, R. (2015) Pietro da Noceto. *Dizionario Biografico degli Italiani*. Vol. 83 [Online]. Available from: [http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-da-noceto_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-da-noceto_(Dizionario-Biografico)/)
33. PROKOP, K. (2010) *Arceybiskupi Haliczcy i Lwowszczy. Szkice biograficzne*. Białystok: [S. n.]
34. BACZKOWSKI, K. (ed.) (2009) *Roczniki czyli kronika sławnego Królestwa Polskiego dzieło czcigodnego Jana Długosza kanonika krakowskiego gorliwego badacza dziejów swego narodu zestawione z największą starannością i dbałością o prawdę historyczną*. Warszawa: PWN.
35. SENSI, M. (N.d.) *"Il Giubileo viaggia nella storia – Gli Anni Santi del 1423 e 1450"*. [Online]. Available from: http://www.vatican.va/jubilee_2000/pilgrim/documents/ju_gp_06042000_p-7_it.html.
36. ANON (N.d.) *The Vatican Library by Father Leonard Eugene Boyle, O.P.* [Online]. Available from: <https://www.loc.gov/exhibits/vatican/intro.html>.
37. THEINER, A. (1861) *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae*. T. 2: 1410-1572. Roma: Typis Vaticanis.
38. ZACHARISIEWICZ, F. (1838) *Historia Metropolitalnej Kapituły Lwowskiej obrządku łacińskiego, tudzież wiadomość o kanoniach tamiecznych z biegiem czasu założonych, nareszcie wykaz prałatów i kanoników tejże kapituły od roku 1429 do roku 1830. Przyjacieł chrześcijańskiej prawdy*. R. 6. Z. 3. S. 125-138.

Надійшла до редколегії 06.04.18

R. Ivashko, Ph. D. student
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

THE JUBILEE YEAR OF THE 15th CENTURY IN THE KINGDOM OF POLAND

The author has analyzed the content of the bull of Pope Nicholas V of 1450, which is located in the Central Historical Archive in Lviv, in the article. It was found that the pope provided special conditions for Christians to conduct the Jubilee Year in the Kingdom of Poland. Pope Nicholas V had installed specific obligations regarding the celebration of it for the Polish king Casimir IV Jagiellon, his mother Queen Sophia, the papal collector Mykola Spichimir, etc. The Polish chronicler Jan Długosz left the information about the peculiarities of the jubilee celebrations in the Kingdom of Poland. Similar jubilee celebrations introduced by Pope Boniface VIII were celebrated for the sixth time in the Latin Church. The need for their conduct was further substantiated in the 14th century. The creation of the investigated document was due to the fact that the lands of Rus were vulnerable to constant attacks by the Tatars. The khan of the Great Horde Sa'id-Akhmat who with the Tatars subordinated to him had been made the raid on the Galician and Podolian lands in the autumn of 1450, directly caused to the creation of the bull. The mechanism of protection of the Eastern European borders by Catholics was reflected in the content of the document.

Keywords: The Kingdom of Poland, the Jubilee year, the bull, Pope Nicholas V, Casimir IV Jagiellon, Tatar threat.

УДК 94(38)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.138.4>

О. Кір'яков, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕРШИЙ ПОХІД БЕОТІЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СПАРТУ

Присвячено дослідженню зовнішньої політики Беотійського союзу після битви при Левктрах. У центрі уваги автор події військової кампанії 370–369 рр. до Р. Х. Це була важлива історична подія, оскільки це перша військова кампанія, де спартанські воїни захищали власне місто. У роботі використано широке коло джерел та літератури. Також реконструйовано судовий процес над Пелопідом та Епамінондом у Фівах. Цей судовий процес демонструє нам політичну боротьбу всередині Беотійського союзу.

Ключові слова: Беотійський союз, зовнішньополітичний курс, Спарта, Фіви, Агесілай, Пелопід, Епамінонд.

IV ст. до Р. Х. в наукових дослідженнях називають епохою кризи полісу. Слід зауважити, що саме як кризовий сприймали цей період і самі греки. Крім внутрішньополітичних проблем і змін у світогляді, принаймні першу половину IV ст. балканський півострів "трусил" від чисельних конфліктів. Це була епоха, коли всі воювали з усіма, а конфлікти постійно тліли та періодично то затухали, то розгоралися з новою силою. Проте слід додати, що не для всіх історичних акторів цей період був кризовим. Для Фів та Беотійського союзу проблеми колишніх основних гравців стали можливістю для піднесення та здобуття, хоча й на короткий період, але першості в Елладі. Проте не всі аспекти зовнішньополітичного курсу Беотійського союзу добре розроблені в науковій літературі та відомі широкому загалу істориків. Так, битву при Левктрах загалом згадують частіше, хоча довкола неї також точаться серйозні дискусії.

Ця битва, врешті-решт, відкрила нову сторінку протиостояння. Перший похід Беотійського союзу відбувся якраз після битви при Левктрах і мав важливі історичні наслідки. Саме в цей період сформувалася конфігурація сил, що визначила історичні події в Елладі щонайменше на наступні десять років.

Для початку варто перейти до розгляду наслідків Левктрійської битви для ворогуючих сторін. Перемога була здобута, але чи вірили в неї в самому беотійському таборі? Ксенофонт нам повідомляє про те, що беотійці надіслали посольство до Афін з метою попросити про допомогу, щоб розбити лакедемонське ополчення. Аналогічне посольство було відправлене тирану із Фер Ясону. Хоча Афіни дипломатично не відреагували і це фактично означало відмову, але Ясон прибув на місце битви [6, VI. 4. 19–22] і став тільки посередником між сторонами. Більшість учених переконані в тому, що

йому не була потрібна остаточна перемога якоїсь зі сторін. У Ясона були досить амбіційні плани [16, с. 252]. Загалом таку поведінку беотійців можна тлумачити як невпевненість у власних силах, оскільки вони зазнали великих втрат. Майбутній похід у Пелопоннес спростовує тезу про великі людські втрати. Очевидно, беотійці не змогли реально оцінити значущість своєї перемоги. Однак у протилежному таборі настрої були не найкращими. Так, після укладання перемир'я лакедемонське військо вночі почало відступати на Кревсій у Мегарську область [6, VI. 4. 25–26]. Навіть у лаконофіла Ксенофонта цей епізод більше схожий на втечу. У самій Спарті були вжиті заходи для того, щоб зберегти спокій та не посягати паніки. Не були також скасовані свята Гімнопедій, через які в місті перебувало багато іноземців [10, Ages. 29].

Далі події розвивалися таким чином. За Ксенофонтом, в Афінах пройшов мирний конгрес, на якому було вирішено встановити порядки, в основу яких поклали умови царського миру. Також кожен мав дати таку клятву: "Дотримуватимуся договорів, що Цар прислав, та рішень Афінян і союзників. Якщо ж хто-небудь піде війною проти якогось полісу, що клявся тою самою присягою, допоможу всіма силами" [6, VI. 5. 2]. Хто ж був присутній на цьому конгресі? Відповісти точно на це питання складно, оскільки Ксенофонт повідомляє, що прийняли її всі, окрім елейців [6, VI. 5. 3]. Точно можна стверджувати, що не брали участі в конгресі беотійці, інакше потрібно було розпустити союз [16, с. 252]. У Ксенофонта також міститься повідомлення про відбудову укріплень Мантинеї. Проти цього були спартанці, але не змогли виступити з військом, оскільки дотримувалися умов автономії [6, VI. 5. 4–5]. Це означає, що Спарта також приймала присягу. Таким чином, можна зазначити, що мирний конгрес був ініційований Афінами і Спартою. За наявності вищезгаданого пункту, учасники конгресу фактично вступали до оборонного союзу, який, очевидно, був направлений проти Беотії [14, с. 185]. Саме її напад очікували в Пелопоннесі. У цьому контексті варто звернути увагу на те, що Афіни тепер відігравали роль головної держави, а Спарта була настільки ослабленою, що їй потрібно було дотримуватись умов договору на рівні з Мантинеєю.

Поки формувался союз на чолі з Афінами і Спартою, беотійці вирішували місцеві проблеми. Так, Епамінонду вдалося приєднати до Беотійського союзу Орхомен [13, с. 88]. Також були укладені союзи з етолійцями, локрійцями, фокейцями [3, 15. 57]. Найімовірніше, тут не обійшлося без військового тиску, оскільки Фокіда була старим союзником Лакедемону.

Справи наближалися до масштабного конфлікту за участі багатьох держав. По всьому Пелопоннесу почалися антиспартанські повстання, найбільшою кульмінацією яких стало відновлення Аркадського союзу, проти якого виступили спартанці [8, с. 189]. Похід в Аркадію очолив Агесілай, але ця військова акція не мала успіху і була потрібною для підняття духу самих спартанців [7, с. 71]. Діодор повідомляє, що після цих подій аркадянці відправили посольство до Афін з метою укласти союз проти Спарті, але афіняни відмовили, тому посольство з аналогічним проханням було надіслано до Беотії. Тоді був укладений договір між Аркадським та Беотійським союзами [3, с. 15; 62, с. 3]. Текст договору був виставлений на всенародний огляд у Мегалополі – новій столиці Аркадського союзу [2, с. 16; 27]. Побудові цього міста сприяли беотійці, адже Павсаній повідомляє, що Епамінонда взагалі можна вважати ойдієм цього полісу. Він допоміг у його побудові, виславши тисячу воїнів для захисту [9, VIII; 27, с. 1–2]. Укладання союзу завер-

шило формування другої потужної сили, основу якої склали Аркадський і Беотійський союзи [8, с. 186–187].

Згідно із Плутархом, вторгнення беотійців на Пелопоннес почалося в кінці 370 р. до Р. Х., тобто взимку. Він навіть повідомляє, що ця подія відбулася трохи раніше дня зимового сонцестояння [10, Pel. 24]. В іншій праці він пише про кількість військ беотійців та їхніх союзників: кількість самих лише гоплітів становила 40 тис. осіб, а разом із легкоозброєними воїнами армія нараховувала близько 70 тис. осіб [10, Ages. 31]. Ксенофонт перераховує тих, хто виступив у союз із беотійцями: фокейці, евбейці, локрійці, акарнянці, гераклейці, мелійці та деякі фессалійці, а на Пелопоннесі їх підтримали аркадянці, аргів'янці й елейці [6, VI; 5, с. 23]. Найвірогідніше, що описане Плутархом величезне військо, якщо кількість не перебільшена, складалося з контингентів усіх цих держав, а не тільки тих, які прийшли із середньої Греції.

Зібравшись у районі Мантинеї, союзники побачили, що спартанське військо повернулося додому. За таких обставин, за повідомленням Ксенофонта, беотійці вже збиралися повертатися на батьківщину, аргументуючи це тим, що Лаконія – добре захищена та важко доступна область. Однак це рішення було змінено, коли до табору почали прибувати люди з Карії та періеки, які погоджувалися провести військо в Лаконію, стверджуючи, що вона не захищена [6, VI; 5, с. 24–25]. Це повідомлення може бути вигадкою Ксенофонта, який укотре хотів показати легендарну славу спартанців, якої достатньо, щоб зупинити величезні армії. Проте В.Ф. Кутергін слушно зазначає, що Лаконія дійсно тривалий час не знала вторгнень, а тому вважалась неприступною. Цей факт створював певний психологічний бар'єр [7, с. 73]. Для підтвердження такої думки можна також навести те, що термін дії беотархів мав скоро закінчитися [10, Pel. 24]. Відповідно до цього, військо було відправлене лише для допомоги Аркадському союзу, що не мало зайняти тривалого періоду часу.

Нові обставини змусили беотархів продовжити військові дії [7, с. 77–78]. Мабуть, тільки тепер вони змогли оцінити масштаби наслідків битви при Левктрах. Союзники розділились на дві групи і почали вторгнення в Лаконію. Беотійці зайшли через Карії, аркадянці ж через місто Ой [6, VI. 5. 25–26]. Діодор зазначає про чотири напрями, якими беотійці та їхні союзники потрапили до Лаконії [3, с. 15; 64]. Оскільки довести достовірність інформації певного автора неможливо, то слід вважати, що армія розділилася. Цього потребувала навіть специфіка місцевості, оскільки у вузьких гірських проходах величезна навала людей, згадана Плутархом, викликала б штовханину. Армія могла втратити швидкість, а спартанське ополчення тоді отримало б можливість зустріти та розбити ворога, який не зміг би скористатися кількісною перевагою. Помітні розбіжності в повідомленнях авторів і про місцеві бої в Лаконії, тому зупинятися на їхньому описі немає сенсу: вони були невеликими й не мали вирішального значення.

Точно можна визначити лише деякі події, які зустрічаються перехресно в обох авторів. До них належить пограбування міста Селласії, повідомлення про бойові дії поблизу Спарті [6, VI; 5, с. 31; 6, с. 15; 65, с. 4]. За Ксенофонтом, становище Спарті було невтішним, оскільки мобілізовані ілоти мали стати вільними. Деяка допомога була надана фліунтцями, коринф'янами, епідаврями, пелленцями [6, VI; 5, с. 28–29]. Повномасштабний штурм Спарті так і не відбувся. Плутарх вважає це головною заслугою Агесілая, який, не піддавшись на провокації, не вступив у відкритий бій із

беотійцями та їхніми союзниками [10, Ages. 31], але Е. Мейер висловлює думку, що Епамінонд насправді не мав мети руйнувати Спарту [15, с. 425]. Це істотне зауваження, оскільки за наявності Спарти на Пелопоннесі не могло йти і мови про домінування Аркадського союзу. Демонстрація сили перед колись неприступною Спартою ставала міцним психологічним фундаментом для можливого панування Беотії.

Епамінонд відвів війська від Спарти та почав грабувати Лаконію. Беотархи намагалися максимально ослабити спартанців. Ксенофонт стверджує, що беотійці зруйнували Гіфій, де розміщувались лакедемонські верфі. Тоді спартанці були не в змозі перекинути війська через коринфську затоку в середню Грецію. Наступним і, мабуть, найважливішим кроком стало відділення Мессенії та заснування біля гори Іфоми фортеці з одноїменною назвою [15, с. 426]. Окрім відбудови, Епамінонд залишив в області беотійський гарнізон. Мессенія, хоча і була меншою за площею областю від Лаконії, проте мала більше родючих земель. До того ж вона вирізнялася вигідним географічним розташуванням, тому мала важливе економічне значення [7, с. 80–82]. Її незалежність підтримувала могутність Спарти, яка залишалася хоч і сильним, але тільки місцевим гравцем.

Самі ж спартанці вимушені були просити допомоги в Афіні. Головним аргументом на цих переговорах стало те, що афіняни у випадку відмови відступлять від обов'язків присяги. Афіни відправили військо на чолі з Іфікратом [6, VI; 5, с. 33–49]. Діодор зазначає, що афіняни вислали військо чисельністю у 12 тис. осіб, а інші союзники виставили 4 тис. воїнів [3, с. 15; 63, с. 2]. Ксенофонт натякає, що Іфікрат не поспішав ефективно допомагати Спарті [6, VI; 5, с. 51]. Афіни також вичікували послаблення Спарти. Великої битви на Пелопоннесі під час цієї кампанії так і не відбулось. За Ксенофонт, беотійці покинули Пелопоннес узимку 369 р. до Р. Х. [6, VI; 5, с. 50–52].

За період зазначеного походу було вирішено стратегічне завдання – максимально послабити Спарту. Проте, перетворивши Спарту на регіонального гравця, беотархи відмовилися від її знищення. Наявність агресивної Спарти завжди давала беотіцям вагомий привід для втручання у справи Пелопоннесу, де Беотія тепер мала двох союзників: першим став Аркадський союз, який скопіював внутрішню структуру Беотійського; другим – звільнена беотійською зброєю Мессенія.

На батьківщині на Пелопіда й Епамінонда чекав суд за самовільне продовження терміну дій повноважень беотархів [12, с. 36–42]. Звинувачення висунув Менеклід [10, Pel. 25]. Про цей суд також є інформація у Павсанія [9, IX; 14, с. 4], Корнелія Непота [5, Ерат. 7–8], а також Еліана [4, VH 13; 42]. Загалом, вони мають моралізаторський характер. Усі автори вказують на те, що Епамінонду заздрили і що судді взагалі відмовилися голосувати за звинувачення. Ці повідомлення дуже важливі: вони демонструють, що після звільнення від спартанського гармоста в Беотії лишалися політичні сили різного характеру. Імовірно, що особиста неприязнь не була головною причиною звинувачень. Плутарх повідомляє, що люди, які звинувачували їх, були суперниками в державній сфері [10, Pel. 25]. В.Ф. Кутергін вважає, що судовий процес є наслідком боротьби поміркованих та радикальних демократів [7, с. 84]. Такий висновок важко аргументувати або довести. Проте Плутарх повідомляє одну цікаву деталь: Менекліда він називає оратором [10, Pel. 25]. Останні відігравали важливу роль у політичному житті Еллади в епоху кризи полісу [1, с. 5–42]. Оратори зазвичай були вихідцями із простого народу і вправно грали на його настроях. Що-

правда, демагоги не могли успішно вести співгромадян на війну і поступалися професійним військовим. Процес розмежування політичних лідерів на ораторів і професійних полководців найкраще відображений в історії Афіні, тобто оратори зазвичай були представниками радикальної демократії [11, с. 27]. Натомість Епамінонд і Пелопід походили з родів аристократів і більше були схожими на таких політичних лідерів як Перікл. З огляду на це теза В.Ф. Кутергіна про боротьбу радикальних і поміркованих демократів має під собою вагоме підґрунтя і повністю характеризує політичну кон'юнктуру Греції класичної доби. Внутрішня боротьба політичних сил часто базується на відмінностях у поглядах ведення зовнішньої політики. Гіпотетично, що угруповання Менекліда могло мати особливі погляди на зовнішню політику Беотійського союзу.

Діодор Сицилійський повідомляє також про другий суд над Епамінондом, який відбувся після другого походу на Пелопоннес [3, с. 15; 72, с. 1]. Більшість учених не вірять в історичність другого судового процесу [7, с. 89], але тут слід звернути увагу на привід для звинувачень: "У битві біля Коринфу Епамінонд, порубавши охорону Лакедемонян на валу та будучи у змозі багатьох ворогів убити, утримав перевагу та більшості битв уник. Сталось ж про нього достатньо підозри, що пощадив Лакедемонян через особисту прихильність, (щоб) ті, що заздрили його славі, у зручний час отримали розумне звинувачення" [3, с. 15; 72, с. 1–2]. Тобто, вороже угруповання звинувачувало Епамінонда у м'якому ставленні до Спарти. Це може свідчити про те, що опозиційні сили були прихильниками максимально жорстких дій щодо Лакедедону, якщо такі звинувачення не були просто демагогією для залучення громадян на свій бік. Та попри це, угруповання Менекліда не досягло успіху й Епамінонд та Пелопід аж до своєї смерті визначали зовнішню політику союзу.

Отже, перемога в битві при Левктрах надала можливість беотіцям сформувати потужну антиспартанську коаліцію та здійснити похід у саме серце Лакедемона. Однак проти нового лідера виступили Афіни, які швидко об'єдналися з колишнім ворогом – Спартою. Так було сформовано два ворогуючих табори, до яких приєднувалися слабші держави. Найімовірніше, що Епамінонд не мав на меті зруйнувати Спарту, проте максимально ослабив її, відділивши Мессенію. Цей похід є важливим ще й завдяки тому, що став каталізатором відображення у джерелах внутрішньополітичної боротьби в самому союзі. Якби беотархи самовільно не продовжили свій термін повноважень, то, можливо, ми б і не дізналися про існування внутрішньої опозиції у Фівах.

Список використаних джерел:

1. Античная Греция. Проблемы развития полиса. Т. 2 : Кризис полиса / под ред. Е. Голубцовой. – М. : Наука, 1983. – 381 с.
2. Демосфен. Речи : В 3 т. / отв. ред. Е.С. Голубцова, Л.П. Маринович, Э.Д. Фролов. – М. : Памятники исторической мысли, 1995. – Т. 3 – 624 с.
3. Діодор Сицилійський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0083>.
4. Элиан. Пёстрые рассказы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://predki.314159.ru/book1.htm>.
5. Корнелий Непот. Пелопид // О знаменитых иноземных полководцах. Из книги о римских историках / Корнелий Непот / пер. с лат. и коммент. Н.Н. Трухиной. – М. : Изд-во МГУ, 1992. – 208 с.
6. Ксенофонт. Анабасис. Греческая история / Ксенофонт. – М. : АСТ: Астрель, 2010. – 638 с.
7. Кутергин В.Ф. Беотийский союз в 379–335 гг. до н. э. / В.Ф. Кутергин. – Саранск : Изд-во Морд. ун-та, 1981. – 184 с.
8. Можайский А.Ю. Внешнеполитический курс Фиванского полиса в классический период: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03 – всеобщая история / А.Ю. Можайский; Московский городской пед. ун-т. – М., 2007. – 231 с.

9. Павсаний. Описание Эллады: в 2 т. / пер. С.П. Кондратьева. – М.: [б.и.], 1938–1940.
10. Плутарх. Сравнительные жизнеописания: в 2 т. / отв. ред. С.С. Аверинцев. – М.: Наука, 1994.
11. Фролов Э.Д. Греция в эпоху поздней классики (Общество. Личность. Власть) / Э.Д. Фролов. – СПб.: Гуманитарная академия, 2001. – 602 с.
12. Buckler J. Plutarch on the Trials of Pelopidas and Epameinondas (369 B.C.) / J. Buckler // *Classical Philology*. – 1978. – Vol. 73, No. 1. – Pp. 36–42.
13. Hammond, N.G.L. Political Developments in Boeotia / N.G.L. Hammond // *The Classical Quarterly, New Series*. – 2000. – Vol. 50, No. 1. – Pp. 80–93.
14. Lewis D.M. ed. *The Cambridge Ancient History*. Vol. 6: The Fourth Century B.C. / ed. by D.M. Lewis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 1026 p.
15. Meyer Ed. *Geschichte des Altertums*. Bd. 5. – Stuttgart; Berlin: J.G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger, 1913. – 584 s.
16. Rhodes P.J. *A History of the Classical Greek World: 478–323 B.C.* / P.J. Rhodes. – Oxford: Blackwell, 2006. – 407 p.

References

1. GOLUBCOVA, E. (ed.) (1983) *Antichnaya Grechiya. Problemy razvitiya polisa*. T. 2: *Krizis polisa* [Classical Greece. The Problems of Polis Development. Vol. 2: The Crisis of Polis]. Moscow: Nauka. [In Russian]
2. DEMOSTHENES (1995) *Rechi v 3 tomax*. T. 3 [Speeches in 3 volumes]. Moscow: Pamyatniki istoricheskoy mysli. [In Russian]
3. DIODORUS SICULUS (1989) *Diodorus of Sicily in Twelve Volumes with an English Translation by C.H. Oldfather*. Vol. 4–8 [Online]. Cambridge, Mass.: Harvard University Press; London: William Heinemann, Ltd. Available from: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0083>

4. AELIANUS (1963) *Pyostrye rasskazy* [Various History] [Online]. Moscow – Leningrad: Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR. Available from: <http://predki.314159.ru/book1.htm> [In Russian]
5. CORNELIUS NEPOS (1992) *O znamenitykh inozemnykh polkovodcakh. Iz knigi o rimskikh istorikakh* [De Viris Illustribus]. Moscow: Izd. MGU. [In Russian]
6. XENOPHON (2010). *Anabasis. Grecheskaya istoriya*. Moscow: Astrel. [In Russian]
7. KUTERGIN, V.F. (1981) *Beotijskij soyuz v 379–335 gg. do n.e.* [Boeotian League in 379–335 BC]. Saransk: Izd. Mord. univ. [In Russian]
8. MOZHAJSKIY, A.YU. (2007) *Vneshnepoliticheskij kurs Fivanskogo polisa v klassicheskij period* [Foreign Policy of Thebes in Classical Period]. Unpublished Thesis (PhD), Moscow City University, Moscow. [In Russian]
9. PAUSANIUS (1938–1940) *Opisanie Ellady*. V 2-x t. [The Description of Greece]. Moscow: [S.n.] [In Russian]
10. PLUTARCH (1994) *Sravnitelnye zhizneopisaniya*. V 2 t. [Parallel Lives]. Moscow: Nauka. [In Russian]
11. FROLOV, E.D. (2001) *Grechiya v epoxu pozdnej klasiki (Obshchestvo. Lichnost'. Vlast')* [Greece in the Late Classical Period. Society. Personality. Power]. Saint Petersburg: Gumanitarnaya akademiya. [In Russian]
12. BUCKLER, J. (1978) Plutarch on the Trials of Pelopidas and Epameinondas (369 B.C.). *Classical Philology*. Vol. 73, No. 1. Pp. 36–42.
13. HAMMOND, N.G.L. (2000) Political Developments in Boeotia. *The Classical Quarterly, New Series*. Vol. 50, No. 1. Pp. 80–93.
14. LEWIS, D.M. (ed.) (1994) *The Cambridge Ancient History. Volume 6: The Fourth Century B.C.* Cambridge: Cambridge University Press.
15. MEYER, ED. (1913) *Geschichte des Altertums*. Bd. 5. Stuttgart – Berlin: J.G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger.
16. RHODES, P.J. (2006) *A History of the Classical Greek World: 478–323 B.C.* Oxford: Blackwell.

Надійшла до редколегії 06.04.18

O. Kiriakov, Ph. D. student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE FIRST SPARTAN CAMPAIGN OF THE BOEOTIAN LEAGUE

The article is devoted to the foreign policy of the Boeotian League after the battle of Leuctra. The author focused on the main events of the military campaign 370–369 B.C. It was an important historical event because it is the first campaign when Spartan soldiers defended their native town. The study is based on a wide range of sources and historiography. The author also reconstructed the trial of Pelopidas and Epameinondas in Thebes. This trial reveals internal political struggle in the Boiotian League.

Keywords: *The Boeotian League, the foreign policy, Sparta, Thebes, Agesilaus, Pelopidas, Epaminondas.*

УДК: 94(7/8)+342.724

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.138.5>

А. Коваль, канд. іст. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СВОБОДА І РАБСТВО ЯК "ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ЦІННОСТІ"

Здійснено огляд основоположних принципів Декларації незалежності США – як втілення ідей класичного лібералізму – та головних аргументів прихильників рабства на Півдні напередодні громадянської війни. Проаналізовано погляди Джона Келхуна та Джорджа Фітцґ'ю – відомих захисників рабства. Розглянуто їхні спроби примирити інститут рабовласництва із надзвичайно важливими для американського суспільства принципами загальної рівності та права на свободу. Визначено, що обидва приписували інституту рабства "цивілізаторські" властивості, зиск від яких мав переважати відсутність в афроамериканців свободи. Такі погляди ґрунтувалися на расизмі – заперечувалася фізична й інтелектуальна рівність поневолених афроамериканців і нащадків європейських переселенців. Найвагомішим аргументом на користь збереження рабства Фітцґ'ю вважав античні суспільства та держави, зокрема приклад стародавніх Афін та Риму, які досягли свого найвищого рівня цивілізаційного розвитку завдяки рабовласництву. Намагаючись відстояти традиційний для Півдня соціально-економічний устрій, Джон Келхун та Джордж Фітцґ'ю почали заперечувати головні принципи Декларації незалежності.

Ключові слова: *лібералізм, свобода, рабство, аболіціонізм, США, рецепція античності.*

Класичний лібералізм як політична ідеологія формувався впродовж тривалого часу під впливом ідей Просвітництва, поставши у XIX ст. як звичний набір "базових" принципів та цінностей (індивідуальна свобода), що випливали з теорії природних прав людини. Як зазначив у своїй знаменитій статті "Кінець історії?" Ф. Фукуяма, актуалізуючи теоретичну спадщину Гегеля, що в 1806 р. перемога Наполеона під Єною була водночас тріумфом ідей Французької революції – державного ладу, заснованого на принципах свободи та рівності. Саме це, на думку вченого, і стало "початком" передбаченого ним "кінця історії". За словами Ф. Фукуяма, "базові принципи ліберальної та демократичної держави після 1806 р. вже не могли бути вдосконалені, хоча попереду ще залишалося надзвичайно багато роботи –

ліквідація рабства та работоргівлі, поширення виборчого права на робітників, жінок, чорношкірих та інші расові меншини тощо" [6, с. 4–5]. Свої погляди та теорію "кінця історії" Ф. Фукуяма далі розвинув в окремій монографії, обґрунтовуючи неминучу перемогу лібералізму над правими та лівими ідеологіями, але його вираз про "надзвичайно багато роботи" – "considerable work to be done" [6, с. 5] – не удостоївся у ній значної деталізації. Більше того, нині навіть існують серйозні сумніви у здатності лібералізму виступати універсальною для всіх спільнот ідеологією, а натомість було б доречніше вважати його винятково ідеологією індустріального Заходу [9, с. 20–26].

Попри те, що нині позиції лібералізму похитнулись, він не перестає бути привабливим для багатьох сус-